Μιλήσανε γιὰ τὴ γλώσσα στὴ Βουλή. Θἀρθῇ μέρα ποὺ θὰ ξαναμιλήσουνε,—μὰ μὲ τρόπον ἄλλο.

Θέλησα μὲ τοῦτα νὰ δώσω μιὰ σύντομη ἔκθεση τῆς ἱστορικῆς σημασίας ποὺ κρατᾶνε τὰ «Ρόδα καὶ Μῆλα». Μὰ καὶ ἡ φιλολογική τους σημασία δὲν εἶναι λιγώτερη. Ὁ συγγραφέας τους δείχνει μὲ τὸ παράδειγμα καὶ μ' ἕνα σπάνιο λογοτεχνικὸ ταλέντο τὶς ἀξιοθάμαστες ἐκφραστικὲς πηγὲς τῆς γλώσσας τούτης «πιστῆς φυλαχτόρισσας ὅλου τοῦ Ἑλληνικοῦ περασμένου ποὺ μέσα της ζοῦν αἰῶνες ὀμορφιᾶς, δόξας καὶ πατριωτισμοῦ». Πόσον καιρὸν θὰ περιμένῃ ἀκόμα πρὶν ὑψωθῇ ἐκεῖ ποὺ τῆς ἀξίζει καὶ στὴν ἐπίσημη θέση ποὺ τὴν καλοῦν ἡ δικιοσύνη κι ὁ ὀρθὸς λόγος! «Εἶναι κάποια ἀστέρια ποὺ τὸ φῶς τους, καθὼς λένε οἱ ἀστρονόμοι, δὲν ἔφτασε ἀκόμα στὴ γῆ. Τί σημαίνει! Τὸ φῶς ὑπάρχει! Ἔτσι καὶ ἡ ἀλήθεια, καὶ τότε ποὺ εἶναι ἀόρατη γιὰ μᾶς, λάμπει μέσα στὰ βαθιὰ τοῦ ἔμπυρου οὐρανοῦ». Ἡ εὐκὴ τοῦ Ψυχάρη εἶναι κι ὅλων τῶν ἀληθινῶνε φίλων τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

EUGÈNE CLÉMENT

Η ΕΛΙΑ

Βγαίνοντας ἀπὸ τὸ Ὠδεῖο μιὰ Κυριακὴ ἀφοῦ ἄκουσα τὴν «Ἐλιὰ» τοῦ Παλαμᾶ ποὺ τὴν τραγούδησαν τὰ κορίτσια τονισμένη ἀπὸ τὸν Καλομοίρη, ἄκουσα καὶ κάποιον ποὺ ἔλεγε· – «Μὰ αὐτὸ εἶναι γιὰ παιδιά».

Καὶ σκέφτηκα πὼς ἐκεῖνος ποὺ τὸ ἔλεγε αὐτὸ ἢ ἀπὸ μουσικὴ δὲν εἶχε ἀκούσει πολλὰ ἢ τοῦ ἦρθε ἐκείνη τὴ στιγμὴ ἀσυναίσθητα στὸ νοῦ ἡ θύμηση πὼς τὸ ποίημα αὐτὸ τὸ παλιὸ (ποὺ τὸ ἔγραψε ὁ ποιητὴς στὰ 1882) τὸ εἶχε διαβάσει κάπου ὅταν εἶτανε μικρός, σὲ κανένα ἀναγνωστικὸ ἢ χρηστομάθεια ἢ σὲ καμιὰ συλλογὴ ἀπὸ ποιήματα καμωμένη γιὰ παιδιά. Γιατὶ ἀπ' ὅλον τὸν Παλαμᾶ οἱ δασκάλοι δὲν μπόρεσαν νὰ βροῦν ἄλλο τίποτε ἄξιο νὰ ξανατυπώσουν στὰ ἀναγνωστικά, στὶς συλλογὲς καὶ στὶς χρηστομάθειές τους παρὰ τὴν «Ἐλιά». Αὐτὴ ἀντιπροσωπεύει ὅλο τὸν Παλαμᾶ στὰ παιδικὰ βιβλία.

Ἡ μουσικὴ τῆς «Ἐλιᾶς» φάνηκε τοῦ πρόχειρου κριτικοῦ ποὺ βιάστηκε νὰ μιλήσει, τοῦ φάνηκε σὰν κάτι πάρα πολὺ ἁπλὸ καὶ εὔκολο καὶ θέλησε νὰ γνωμοδοτήσει ἀμέσως πὼς δὲν ἀξίζει καὶ τόσο νὰ γίνεται λόγος γι' αὐτήν, ἀφοῦ εἶταν γιὰ παιδιά. Ἴσως ὁ κριτικὸς αὐτός, καὶ τοῦ Μπετόβεν ἂν ἄκουγε τὸν «ὕμνο στὴ χαρὰ» ποὺ βρίσκεται χωμένος στὴν Ἕνατη Συμφωνία καὶ ξεσπάνει σὰ νικητήριος παιάνας, ἁπλὸς καὶ μεγαλόπρεπος, θὰ ἔλεγε πὼς εἶναι «γιὰ παιδιά». Τόσο ἁπλός, μὲ λίγες νότες κ' εὔκολος φαίνεται. Μὰ μήπως ἡ μουσικὴ πρέπει νὰ εἶναι πολύπλοκη καὶ δυσκολονόητη γιὰ νὰ μὴν εἶναι «γιὰ παιδιά»; Καὶ μήπως καὶ γιὰ παιδιὰ ἂν εἶναι γραμένη, εἶναι ἄξια γιὰ περιφρόνηση; Τί νόμισε τάχα ὁ πρόχειρος κριτικός, πὼς γιὰ νὰ γράψει κανένας μουσικὴ γιὰ παιδιὰ πρέπει νὰ εἶναι ἄμουσος;

Ἡ «Ἐλιὰ» τοῦ Καλομοίρη, ποὺ μπορεῖ καὶ παιδιὰ νὰ τὴν τραγουδήσουν, δὲν εἶναι παιδιάτικη μουσική. Εἶναι ἁπλὴ καὶ καθάρια, σεμνὴ καὶ ὄμορφη. Στὴν ἀρχὴ σὰ νὰ σοῦ βάζει σὲ ἤχους τὴ σταχτοπράσινη ἀργυρομολυβένια χρωματιὰ τῶν φύλλων τῆς «Ἐλιᾶς» ποὺ θαμπὰ στὸν ἥλιό φέγγουν:

«Εἶμαι τοῦ ἥλιου ἡ θυγατέρα»

Καὶ στὸ τραγούδι βλέπεις τὸν ἥλιο ποὺ χαϊδεύει τὰ ἀσημένια καὶ πρασινωπὰ φύλλα.

Ὕστερα κάποια περηφάνεια ἀρχαϊκή, λιτὴ καὶ εὐγενική, προβαίνει ἤρεμα μὲ τοὺς ἤχους ποὺ συνταιριάζονται μὲ τὴν ἐπωδό.

«Εἶμ' ἡ ἐλιὰ ἡ τιμημένη»

Ἔξαφνα αἰσθάνεσαι πὼς κάτι ἀλλάζει· νομίζεις πὼς κάποιο σύννεφο πέρασε στὸν οὐρανὸ καὶ σκέπασε τὸν ἥλιο. Ἡ ὁλότελα ἑλληνικὴ—ἢ καλλίτερα ἐθνικὴ (δηλαδὴ païenne*) μελωδία—σὰ νὰ χριστιάνεψε λίγο, καὶ ἀκοῦς πολλοὺς μισοὺς τόνους καὶ τέταρτα τόνων νὰ περνοῦν σὰ σὲ ψαλμωδία ἐκκλησιαστικὴ ἀπὸ τὸ ξαφνισμένο αὐτί σου. Καὶ ρωτᾷς τί τρέχει; Τί εἶναι; Ἀλήθεια κάποια χριστιανικὴ θύμηση μπῆκε στὴ μέση:*

«Ἐδῶ στὸν ἴσκιο μου ἀποκάτου
Ἦρθε ὁ Χριστὸς νὰ ἀναπαυθῇ».

Καὶ πάλι ὅμως ἀλλάζει ὁ τόνος καὶ ἀκούγεται σὲ λίγο ἡ περήφανη κι ἀρχαϊκὴ μελωδία ποὺ βγαίνει καθάρια, μονόχρωμη, σεμνὴ καὶ ἀσημένια:

«Εἶμ' ἡ Ἐλιὰ ἡ τιμημένη».

Ἡ μουσικὴ αὐτὴ τοῦ τραγουδιοῦ τοῦ Καλομοίρη μοῦ φάνηκε ἐμένα, ὄχι παιδιάτικη οὔτε μὴ παιδιάτικη. Μοῦ φάνηκε μονάχα β α θ ε ι ὰ ἑ λ λ η ν ι κ ή. Αὐτὴ εἶναι ἡ δική μου αἴσθηση.

Καὶ τώρα ἂς ἔρθουν οἱ εἰδικοὶ νὰ κρίνουν καλλίτερα.

ΙΔΑΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΤΟΝ κ. ΠΑΛΛΗ

Ἀπὸ πλήρωμα Ἑλληνικοῦ καραβιοῦ ὁ κ. Πάλλης ἔλαβε τ' ἀκόλουθα γράμματα:

Ἀξιότιμε κ. Ἀλέξ. Πάλλη

Εἰς Liverpool

Δὲν ἠξεύρω μὲ τί τρόπον νὰ σὲ εὐχαριστήσω διὰ τὴν εὐγενική σας ἀποστολήν.

Τὰ βιβλία σου μόλις τὰ ἔφεραν μέσα ἔγειναν ἀνάρπαστα ἀπὸ τὸ πλήρωμα καὶ τοὺς ἀξιωματικούς. Ὅλοι τὰ διαβάζουμε μὲ ἀγάπη καὶ ἐνθουσιασμὸν καὶ εὐχαρίστησιν μεγάλην ὅπου ἐννοοῦν καὶ οἱ πιὸ ἀμαθεῖς ἀπὸ μᾶς τὰ ἔργα τοῦ Ὁμήρου καὶ τὸ Εὐαγγέλιο καὶ ἄλλα.

Θὰ σᾶς παρακαλέσω καὶ πάλι γιὰ πινομὴ τῶν ἀξιωματικῶν καὶ τοῦ πληρώματος ἂν ἔχῃς νὰ μᾶς στείλῃς μερικοὺς τόμους Βυζαντινῆς ἱστορίας καὶ τῆς Ἱστορίας τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

Σὲ εὐχαριστῶ καὶ πάλι γιὰ πινομὴ ὅλων καὶ ἰδιαιτέρως τῶν ἀξιωματικῶν.

Ὁ Ἀνθυποπλοίαρχος

***

Ἀξιότιμε κ. Πάλλη,

Εἰς Liverpool

Δὲν ξεύρω πῶς νὰ σᾶς εὐχαριστήσω διὰ τὰ βιβλία ποῦ μᾶς στείλατε, ἀλλὰ πρὸ πάντων γιὰ τὴ φωτογραφία σας. Θὰ τὴν ἔχωμεν ὡς ἀπόδειξιν ἑνὸς ἀνδρὸς ὁ ὁποῖος εἶναι ἄξιος νὰ λέγεται Ἕλληνας καὶ ὁ ὁποῖος τιμᾶ τὸν τόπον του εἰς τὴν ξενητειὰ καὶ μάλιστα εἰς τὴν Ἀγγλία. Ἐμεῖς οἱ θαλασσινοὶ ἂν δὲν ἔχωμε πάει καὶ πολὺ μακριὰ τοὐλάχιστον τὴν Εὐρώπη τὴν ξεύρουμε καλά, ἀλλὰ τέτοιον Ἕλληνὰ σὰν καὶ σᾶς δὲν εἴδαμε. Ἐγὼ ἀτομικῶς δὲν σᾶς γνωρίζω, ἀλλὰ τὸ ὄνομά σας τὸ ἤκουσα ἀπὸ πολλοὺς πρὸ παντὸς συμπατριῶτες μου νὰ προφέρεται μὲ σεβασμὸ καὶ ὑπερηφάνεια, ὁ δὲ πατέρας

γιὰ τὸ τρέξιμο, ἀφρισμένος.
Κι ἀνατρίχιασε ὁ Προφήτης.

Καὶ δὲν ξέρω ποιός δὲ θἀνατριχιάσει μαζί του, παρασυρμένος ἀπ' τὴν ὁρμὴ τοῦ αἰσθήματος, ἀπ' τὴν ἐκφραστικὴ δύναμη, ἀπ' τὴν ἀλήθεια τῆς ἰδέας, ἀπ' τὴ θέρμη τῆς ὀργῆς τοῦ ποιητὴ καὶ δὲν ξέρω ποιός θὰ μπορέσει νὰ πεῖ πὼς καὶ τὸ κάπιο ρητορικὸ ξέχυμα παρακάτω δὲν εἶναι κι αὐτὸ μιὰ θερμὴ ποιητικὴ εὐγλωττία, μιὰ δυνατή, ἀληθινὴ ποίηση; Πατριωτικὴ ποίηση, ἴσως μοῦ πεῖ κανένας. Ἔστω πατριωτική. Μὰ ἡ ποίηση δὲ μετριέται τόσο μὲ τὸ εἶδος, ὅσο μὲ τὴ δύναμη καὶ τὴν ἀλήθεια της.

Κ' ἔτσι ἐρχόμαστε ξκνὰ στὸ ζήτημα τῆς ποιητικῆς εἰλικρίνειας, ποὺ μ' αὐτὴ ἐννοῶ τὴ δύναμη ἑνὸς ποιητὴ νὰ μένει στὰ σύνορα τῆς μπόρεσής του, νὰ μὴ γυρέβει νὰ φανεῖ ἀνώτερος ἀπότι εἶναι. Κι ὁ ποιητὴς τῆς «Ἀσάλευτης ζωῆς» καὶ τοῦ «Δωδεκάλογου» ἐκεῖ ποὺ μένει στὸ στοιχεῖο του εἴδαμε μᾶς δίνει ὡραῖα καὶ δυνατὰ ποιήματα, ἐκεῖ ποὺ στέκει σὲ ἐδάφη γνώριμα καὶ συγκινεῖται ἀπ' τὴ ζωὴ δὲν εἶναι μόνο ὁ πρώτος μὲ τοὺς πρώτους ψάλτες τοῦ καιροῦ του, μὰ καὶ ποιητὴς σημαντικός, γεμάτος ὁρμὴ καὶ δύναμη καὶ θέληση νὰ φτάσει στὰ νώτερα ποιητικὰ ἰδανικά. Ἡ θέλησή του κ' ἡ προσπάθεια μᾶς εἶναι συμπαθητική, ὅπου δὲν παίρνει τὴν ἀξίωση πὼς κατορθόνει κιόλας ἐκεῖνο ποὺ πασκίζει. Ἐμεῖς κάπιοι ποὺ θέλομε νὰ κρίνομε καὶ τὶς πνεματικὲς προσπάθειες συνδεμένες κάπως βαθύτερα μὲ τὴν τριγύρο κοινωνικὴ προσπάθεια, θὰ εἴμαστε ἄδικοι, τὸ ξκναλέω, ἂν ρίχναμε σὲ ἀτομικὴ μονάχα ἀνημποριὰ ἑνὸς ποιητὴ τὸ πὼς δὲ δύνεται νὰ φτάσῃ πάντα τὸ ἰδανικό του, ὅταν βλέπομε πὼς αὐτὸ δεσμέβεται μοιραία ἀπὸ τὴν ἔλλειψη κάπιων ἄλλων δυνάμεων ἀπόξω του, ποὺ θὰ χρειάζονταν νὰ συγκεντρώσει ἡ ψυχή του μέσα της γιὰ νὰ μπορέσει νὰ ὑψωθεῖ στὶς σφαίρες ποὺ λαχταρεῖ. Τὴ συναίστηση τὴν ἔχει κιόλας ὁ ἴδιος ποιητής, λέγοντάς μας σὲ πολλὲς μεριὲς καὶ στὸν πρόλογο τοῦ «Δωδεκάλογου»:1) «Δὲν μπορεῖ νὰ εἶμαι μονάχα ὁ ποιητὴς τοῦ ἑαυτοῦ μου· εἶμαι ποιητὴς τοῦ καιροῦ μου καὶ τοῦ γένους μου». Λίγες γραμμὲς παραπάνω ὅμως γράφει πὼς εἶναι ὁ ποιητὴς ποὺ θέλει νὰ κλείσει μέσα στὸ στίχο του τοὺς πόθους καὶ τὰ ρωτήματα τοῦ παντοτινοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτη τὶς ἔγνιες καὶ τοὺς φανατισμούς». Μιὰ σκέψη ποὺ δὲν πετᾶ γύρω στὰ πράματα, μὰ πασκίζες νἄμπει μέσα σ' αὐτά, θὰ δεῖ καὶ θὰ πειστεῖ πὼς ὅταν ὁ ποιητὴς δὲν μπορεῖ νἄναι μόνο ποιητὴς τοῦ ἑαυτοῦ του, μὰ σύνωρα τοῦ καιροῦ του καὶ τοῦ γένους του, ἀπὸ ἀνάγκη ἀμετάλλαχτη ἀπὸ κάθε θέλησή, δὲ θὰ μπορέσει νὰ σαρκόσει στὴν ποίησή του τοὺς πόθους καὶ τὶς ἔγνιες τοῦ παντοτινοῦ ἀνθρώπου παρὰ μονάχα στὸ βαθμὸ καὶ στὸν τρόπο, ποὺ τοῦ ἐπιτρέπει ὁ καιρός του καὶ τὸ γένος του. Γι' αὐτὸ κι ὁ δικός μας ποιητής, ὁ πρώτος ποιητὴς τοῦ καιροῦ του καὶ τοῦ γένους του, εἶν' ἐκεῖ μονάχα γνήσιος ποιητής, ὅπου δὲν πασκίζει νὰ ξεβγεῖ ἀπ' τοὺς πόθους καὶ τὰ προβλήματα ποὺ σκοτίζουν τριγύρο του τὸ γένος του, κι ὅπως εἴδαμε παραπάνω, μᾶς συγκινεῖ περσότερο ἐκεῖ ποὺ κλαίει σὰ γεννήτορας καὶ σὰν ποιητὴς ἕνα ὄνειρο ὀμορφιᾶς σκληρὰ ἁρπαγμένου τέκνου, παρὰ ἐκεῖ ποὺ σκοτίζεται μὲ τὰ λόγια τοῦ Κρίσνα καὶ μὲ τὰ προβλήματα τῶν ὅλων. Καὶ γιὰ νὰ φέρω κι ἄλλο παράδειγμα, συγκλονίζει ὄχι μονάχα τοὺς πατριώτες, μὰ κ' ἕνα σοσιαλιστὴ πολὺ περσότερο ὅταν ὀργίζεται πατριωτικὰ μὲ τὸν ξεπεσμὸ τῆς πατρίδας, μὲ τὴν κατάντια τοῦ Ρήγα της, ποὺ τὸν βλέπει μὲ τοὺς μίμους, μὲ τοὺς νάνους, μὲ τοῦ τσίρκου τοὺς

1) Σελ. 11.

μου, ἀρχαῖος πλοίαρχος, ἔτυχε νὰ σᾶς γνωρίση κάποτε εἰς Liverpool καὶ δὲν παύει νὰ σᾶς θαυμάζει καὶ νὰ σᾶς ἐνθυμᾶται κάθε στιγμή. Ἀκόμη καὶ ὁ πλοίαρχός μου ἔχει ὑποχρεώσεις εἰς ἐσᾶς ὅπου ὅταν ὁ ἀδελφὸς ἐνοσηλεύετο εἰς τὸ νοσοκομεῖον τῆς Liverpool ἐπηγαίνατε καὶ τὸν ἐβλέπατε καὶ ἐνδιαφέρεσθε μάλιστα γι' αὐτὸν σὰν νὰ ἦτο συγγενής σας.

Καθῆκον μου δὲ ἔχω νὰ σᾶς πῶ ὅτι ὑπερηφανεύομαι νὰ ἔχω τὴν γνωριμία σας ἔστω καὶ μὲ γράμματα καὶ θὰ τὸ θεωρήσω τιμή μου ὅταν μοῦ δοθῆ ἡ εὐκαιρία νὰ ἔλθω εἰς τὸ γραφεῖο σας καὶ νὰ σᾶς σφίξω τὸ χέρι διὰ νὰ σᾶς ἀποδείξω τὸ αἴσθημα ποῦ πλημμυρίζει τὴν καρδιά μου.

Δὲν ζητῶ νὰ σᾶς κολακεύσω μὲ τὰ γραφόμενά μου, διότι ἡ ἄλμη τοῦ πελάγου δὲν μᾶς σπουδάζει τὴν κολακεία, ἀλλὰ οἱ κίνδυνοι καὶ τὰ βάσανα τὰ ὁποῖα ὑποφέρομεν μᾶς διδάσκουν τὴν εἰλικρίνειαν καὶ τὴν ὑπερηφάνεια τοῦ χαρακτῆρος.

Αὐτὰ δὲ τὰ ὁποῖα σᾶς γράφω εἶναι τὰ εἰλικρινῆ καὶ ὑπερήφανα αἰσθήματα μέσα ἀπὸ τὴν καρδιὰ ἑνὸς ξενιτεμένου ναυτικοῦ ὁ ὁποῖος ἀπόκτησε τὴν φιλίαν σας δι' ἀλληλογραφίας.

Μὴ ἔχων ἄλλο σᾶς παρακαλῶ νὰ λάβετε τὴν καλωσύνην νὰ ἐξακολουθήσετε τὴν ἀλληλογραφία σας καὶ θὰ σᾶς εἶμαι πάντα πρόθυμος.

Ὁ φίλος σας

***

Ἀπὸ Μακεδονικὸ δῆμο ὁ κ. Πάλλης ἔλαβε τὸ ἀκόλουθο γράμμα:

Ἀξιότιμε κ. Ἀλέξ. Πάλλη

Εἰς τὴν ἀπὸ ἡμερομηνίαν 4 ἐδεύοντος ἐπιστολήν Σας μετ' ἀπεριγράπτου χαρᾶς ἀπαντῶν ἐκφράζω τὰς ἀπείρους εὐχαριστίας μου ὡς καὶ ὅλης τῆς κοινότητος διὰ τὴν ἀποστολὴν τῶν βιβλίων ἅπερ σήμερον ἔλαβον. Ἐπίσης σᾶς εὐχαριστῶ ἐκ τῶν προτέρων καὶ διὰ τὴν φροντίδα ἣν ἐλάβατε διὰ τὴν ἀποστολὴν τῶν χαρτῶν οὓς ἀναμένω ἐκ Πόλεως χαίρων. Σᾶς εὐχαριστῶ πολύ. Πολὺ θὰ σᾶς παρακαλέσω, ἂν εἶνε δυνατὸν νὰ μᾶς στείλητε λεξικόν τι Ἑλληνικὸν ὡς καὶ Γαλλικόν, ὧν στερεῖται ἡ σχολή μας ἵνα εἰμπορέσωσι τὰ παιδιά μας καλλίτερα νὰ προοδεύσωσι.

Ἐπίσης ἱστορικά τινα βιβλία, μυθιστορήματα κλ. ὅπως φωτισθῶσι τὰ παιδιὰ εὐαρεστηθέντες ἀποστείλατε, ὡς καὶ ὅ,τι εἶνε δυνατόν.

Διὰ τοὺς παπάδες τῆς πόλεως ἔχετε πλήρες δίκαιον· θὰ πράξωμεν καὶ πρέπει νὰ πράξωμεν ὅ,τι γράφετε. Τὰ πάντα γνωρίζομεν, ἀλλ' ἡ ὑπομονή μᾶς κάνει νὰ ὑποφέρωμεν.

Σᾶς εὐχαριστῶ ἐκ τῶν προτέρων καὶ διατελῶ μεθ' ὑπολήψεως.

Ὁ πρόθυμος

(Ἀκολουθεῖ ὑπογραφὴ Σχολάρχη)

Ἐν . . . . τῇ 25 Φεβρουαρ 1910.

Ἀπὸ Μικρασιατικὸ Ἀδερφάτο ὁ κ. Πάλλης ἔλαβε τ' ἀκόλουθα γράμματα:

. . . . . 15 τοῦ Νοέβρη 1909.

Ἀξιότιμε Κύριε Α. Πάλλη,

Λίβερπουλ

«Ἄλλοι ποῦ δέρνουν δεκοχτὼ καὶ δὲν τὸ δέρν' ὁ νοῦς του», λέει ὁ πραχτικὸς κ' ἔξυπνος λαός μας.

Μὰ τὴν ἀλήθεια, ἕως τώρα δὲν ξέραμε κ' ἐμεῖς πόσοι καλαμαράδες καὶ σχολαστικοὶ μᾶς ἔδερναν ἀλύπητα καὶ σὰν τυφλοὶ μᾶς τραβοῦσανε στὰ σκοτεινιασμένα λημέρια τους. Ἕως τώρα δὲν μπορούσαμε νὰ καταλάβουμε τὴν αἰτία τῆς κακοριζικιᾶς μας κι' ἀπορούσαμε πῶς ἐμεῖς οἱ ἄμοιροι τελειόφοιτοι τῆς τρέλλας τῶν σκολειῶν μας καὶ δασκάλοι τῆς στραβωμάρας τῶν παιδιῶν μας νὰ μὴ μποροῦμε νὰ βγάλουμε τὸ ψωμί μας καὶ ν' ἀνοίξουμε τὰ μάτια μας.

Καὶ ὅμως «κάλλια ἀργὰ παρὰ ποτέ». Μὲ κάποια φώτιση δὲ ξέρουμε κ' ἐμεῖς ποιανοῦ 'Αγίου καταλάβαμ' ἐπὶ τέλους τὸν κατήφορο τῆς κακοτυχιᾶς μας καὶ σὰν πραχτικοὶ καὶ φρόνιμοι θελήσαμε νὰ σταματήσουμε μιὰ ὥρα ἀρχήτερα. Ἱδρύσαμε, μὲ τὴν ἐλπίδα ποῦ θἄχετε τὴν καλὴ διάθεση νὰ μᾶς ὑποστηρίξετε, ἕνα μικρὸ Ἀδελφάτο ποῦ θἄχει ἱερὸ σκοπὸ τὴν ξάπλωση τῆς ζωντανῆς μας γλώσσας μὲ διάφορα βραδυνιάτικα μαθήματα καὶ διαλέξεις γιὰ τὸ φιλότιμο καὶ προοδευτικὸ λαὸ τῆς πόλης μας.

Γι' αὐτὸ λοιπὸν σᾶς παρακαλοῦμε νὰ μᾶς στείλετε μερικὰ ἔργα Σας, ποῦ θὰ μᾶς χρησιμέψουνε σὰν καλὸ θεμέλιο στὸ σκοπό μας καὶ ἐπειδὴ τ' ἀδελφάτο μας εἶνε ἀκόμα στὰ σπάργανά του, γι' αὐτὸ Σᾶς παρακαλοῦμε τὰ ἔργα αὐτὰ νὰ μᾶς τὰ στείλετε δωρεάν.

Πιστεύομε νάχουμε γλήγορα ἀπάντησή Σας, καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα ποῦ θὰ μᾶς δώσετε κουράγιο στὸ ἔργο μας καὶ ἱκανοποίηση στοὺς πόθους μας, Σᾶς εὐχαριστοῦμε ἀπὸ πρῶτα καὶ διατελοῦμε

μὲ πολλὴ ὑπόληψη

(Ἀκολουθοῦν 4 ὑπογραφὲς)

Υ. Γ. Σφίξατε ἀπὸ μέρους μας καὶ τὸ χέρι τοῦ κ. Ἐφταλιώτη καὶ παρακαλέστε τον νὰ μᾶς ὑποστηρίξη κ' ἐκεῖνος καὶ νὰ μᾶς στείλη μερικὰ ἔργα του γιατὶ δὲν ξέρουμε ἂν βρίσκεται στὸ Λίβερπουλ νὰ τοῦ γράψουμε.

Οἱ ἴδιοι

. . . . . 10 τοῦ Φλεβάρη 1910

Ἀξιότιμε κ. Α. Πάλλη,

Στὰς 15 τοῦ περασμένου Νοέβρη Σᾶς εἴχαμε στείλει μέσον τοῦ κ. Δ. Ταγκοπούλου ἕνα γραμματάκι ποῦ μὲ δυὸ λόγια Σᾶς φανερώναμε πῶς κάμποσοι νέοι δῶ στὴν πατρίδα μας, μὲ κουράγιο γιὰ δουλειὰ καὶ μὲ πόνο στὴν καρδιὰ γιὰ τὴν κατάσταση τῶν σκολειῶν μας, ἱδρύσανε ἕνα μικρὸ ἀδερφάτο, μὲ τὸ σκοπὸ νὰ ξυπνήση τὸ λαὸ καὶ νὰ ξαπλώσει καὶ δῶ στὴν Ἀνατολὴ τὴ γλυκειά μας γλώσσα. Ἐπειδὴ ὅμως κατὰ τὰ φαινόμενα τὸ γράμμα ἀφτὸ θὰ παράπεσε (γιατὶ ἀλλοιῶς δὲν μποροῦμε νὰ ξηγήσουμε τὴ σιωπή Σας) γι' ἀφτὸ ἀναγκαζόμεθα σήμερα μὲ τὸ τωρινό μας νὰ Σᾶς ἐπιβεβαιώσουμε τὸ πρῶτο μας καὶ νὰ Σᾶς προσθέσουμε ὅτι: τ' ἀδερφάτο μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ τὴ σταθερὴ καὶ παληκαρίσια ἀπόφαση τῶν μελῶν μας προκόφτει καὶ θὰ προκόψει. Τὸ νοματίσαμε . . . . . κι ὁ κανονισμὸς τυπώνεται σὲ λίγο. Ἔχει σκοπὸ μὲ βιβλία ποῦ μοιράζει χάρισμα σ' ἐκεῖνους π' ἀγαποῦνε τὴ μελέτη καὶ νοιώθουν τὸ συφέρο τους, μὲ διαλέξεις καὶ μ' ἕνα μικρὸ φιλολογικὸ περιοδικὸ ποῦ θὰ μοιράζει ἀπάνω κάτω χάρισμα στὸ λαὸ νὰ διαδώσει τὶς ἰδέες του καὶ τὴ γλώσσα του.

Μὰ ἐπειδὴ γιὰ νὰ τὰ καταφέρουμε ὅλ' ἀφτὰ ἔχουμε ἀνάγκη ἀπὸ μερικὰ καλὰ βιβλία, γι' ἀφτὸ τολμοῦμε νὰ σᾶς παρακαλέσουμε νὰ μᾶς στείλετε ἕνα δυὸ ἀπὸ τὰ ἔργα σας καὶ τὴ φωτογραφία σας γιὰ νὰ στολίσουμε μὲ δάφτην τὸ σαλονάκι τ' ἀδερφάτου μας καὶ γλυκοκοιτάζοντάς τηνε νὰ παίρνουμε θάρρος γιὰ τὸ ἀποφασιστικὸ καὶ ἅγιο ἔργο μας.

παλιάτσους, παρὰ ὅταν φωνάζει μὲ τὸν ἥρωά του «Γιούχα τῶν πατρίδων», δίχως μὲ τοῦτο νὰ θέλω νὰ πῶ πὼς δὲν ἔχει ἀρκετὴ ποιητικὴ ἀξία τὸ γιουχάϊσμα. Τὴ θέρμη μεναχὰ τοῦ αἰστήματος δὲν ἔχει, τὴ γνήσια ποιητικὴ ἰδέα ποῦ φυσάει σ' ὅλον τὸν Προφητικὸ καὶ στὶς στερνὲς στροφὲς τοῦ «Βιολιοῦ», ἀποδείχνοντας μὲ τοῦτο πὼς ἡ θέρμη αὐτὴ κ' ἡ γνησιότητα πηγάζουν περσότερο ἀπ' τὴν ἄμεση συγκίνηση ἀπὸ τὰ πράματα, παρὰ ἀπὸ τὴν ἰδέα τὴν ἀντλημένη ἀπὸ ἔξωθέ τους. Σὲ κάθε ποιητὴ καὶ στὸ δικό μας πρώτο ποιητὴ τῆς σημερνῆς Ρωμιοσύνης τὸ ἴδιο. Ὅσο ἀμεσότερη, ὅσο γνησιότερη εἶναι ἡ συγκίνηση τοῦ ποιητὴ τοῦ «Δωδεκάλογου», τόσο συχνότερα καὶ τὰ φωτινὰ σημεία τῆς ποίησής του.

—

Μὰ αὐτὰ τὰ φωτινὰ σημεία τῆς ποίησης τοῦ Παλαμᾶ δὲ θἄφταναν νὰ μᾶς παρουσιάσουν μιὰ σεβαστὴ ποιητικὴ φυσιογνωμία σὲ βαθμὸ ποὺ νὰ ξεχνοῦμε τὶς ἀδύνατες στιγμές της, ποὺ τέτιες ἔχουν καὶ ποιητὲς ἀνώτεροι ἀπ' τὸν ψάλτη τοῦ «Ἀσκραίου»; Βεβαια θἄφταναν καὶ μὲ τὸ παραπάνω, κι ἀκριβῶς μὲ αὐτὰ καὶ μὲ τὴ θετικὴ ὄψη τοῦ πολεμικοῦ καὶ κριτικοῦ του ἔργου εἶναι ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς γιὰ μᾶς ἐκεῖνο ποὺ εἶναι. Κι ὅσο συχνὲς κι ἂν εἶναι οἱ ποιητικὲς καὶ κριτικὲς ἀδύνατές στιγμές του, δὲ θἄταν βέβαια λόγος νὰ τονιστοῦν τόσο, ἂν δὲν εἶταν ἴσα ἴσα τοῦτες ποὺ βρίσκουν ἐπιδοκιμασία ἀνώτερη ἀπὸ ἕναν κύκλο κριτικῆς, ἂν ἀκόμα δὲν ἔβρισκαν αὐτὲς καὶ μόνο μίμηση στὴ νεώτερη ποιητικὴ γενιά, κι ἂν—ποὺ εἶναι καὶ τὸ σοβαρότερο—κι ὁ ἴδιος ποιητὴς δὲν οἰκοδομοῦσε μιὰ ποιητικὴ αἰσθητικὴ ἀπάνω στἀντιποιητικὰ στοιχεία τῆς ποίησής του. Στὸν πρόλογο τοῦ «Δωδεκάλογου», σὲ μερικὲς σελίδες τῶν «Γραμμάτων» καὶ σὲ διάφορα ἄρθρα καὶ σημειώματα σ' αὐτὸ τὸ φύλλο φανερόνεται ἡ αἰσθητικὴ αὐτὴ στὶς γενικὲς γραμμές της. Ἀνάφερα ἕνα δυὸ παραπάνω καὶ χαραχτήρισα τἀρνητικὸ στοιχεῖο της κατὰ τὴ γνώμη μου. Νἄρθω σὲ πιὸ πολλὰ καθέκαστα δὲ μοῦ ἐπιτρέπει κι ὁ καιρὸς κι ὁ τόπος. Θὰ σημειώσω κάπια μόνο, ἴσα ἴσα ἐκεῖνα ποὺ μ' ἔκαμαν κάπιες φορὲς νὰ ὑπαινιχτῶ αὐτὴ τὴν αἰσθητικὴ καὶ τώρα νὰ τονίσω παραπάνω τὴ διαφορὰ τῆς παιδαγωγικῆς ἀξίας τῆς τέχνης τοῦ ποιητὴ τῶν «Ἐλεύτερων πολιορκημένων» καὶ τοῦ ποιητὴ τοῦ «Δωδεκάλογου» γιὰ τοὺς νεαροὺς ποιητές μας.

Μοῦ φαίνεται πὼς τόσο ὁ ποιητὴς ὅσο κι ὁ κριτικὸς Παλαμᾶς λησμονάει συχνὰ πὼς ὁ πρώτος ὅρος κ' ἡ οὐσία τῆς ποίησης εἶναι ἡ ἔκφραση τοῦ ἀνθρώπινου καὶ πὼς εἴτε πράξες καὶ πρόσωπα, εἴτε αἰστήματα κ' ἰδέες μᾶς παραστένει, τὴν ἀνώτερη ἀξία τῆς τὴ δίνει τὸ βαθύτερο τοῦ ξεσκεπάσματος ὅλων αὐτῶν κι ὁ ζωντανότερος βαθμὸς καὶ τρόπος τῆς παράστασής τους. Καὶ τοῦτα εἶναι ποὺ μετροῦν καὶ τὴ δημιουργικὴ ἱκανότητα καὶ δύναμη τοῦ ποιητή. Τὸ βαθὺ τοῦ ξεσκεπάσματος τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς κ' ἡ ἀλήθεια μαζὶ μὲ τὴν καταπληχτικὴ ποικιλία τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἔχει πλάσει ὁ Σαίξπηρ, μᾶς κάνουν νὰ τὸν λέμε μεγαλύτερο ποιητὴ ἀπὸ τὸν Ἴψεν λ. χ. Ἡ ἴδια μεγαλύτερη ζωντανότητα καὶ τὸ βαθιὰ ἀνθρώπινο τῆς Μαργαρίτας καὶ τῆς Κλαίρχεν τοῦ Γκαίτε τὶς ἀνεβάζει σὲ πλάσματα ποιητικὰ ἀνώτερα ἀπὸ τὴν κάπως ἰδεατὴ μορφὴ τῆς Ἑλένης τοῦ ἴδιου δημιουργοῦ. Ἂν ὁ Ἴψεν κατάφερνε νὰ δόσει στὰ πλάσματα, ποὺ σαρκόνουν τὴν ἰδέα του, τὴν ἴδια ἀλήθεια ποὺ ἔχει δόσει ὁ Σαίξπηρ στὰ δικά του τἀντλημένα, καθὼς φαίνεται, ἀπὸ τὴν ἀμεσότερη αἴσθηση τῆς ζωῆς, ἂν ὁ Γκαίτε κατόρθωνε νὰ ζωντανέψει τὸ πλάσμα τῆς

Μὲ τὴ γλυκειὰ ἐλπίδα ποὺ θάχουμε τὴν τιμὴν νάχουμε ἱκανοποιητικὴ γιὰ τοὺς πόθους μας ἀπάντηση Σᾶς φκαριστοῦμε καὶ Σᾶς χαιρετοῦμε γκαρδιακά.

Ὁ Πρόεδρος *Ὁ Γραμματικὸς*

*** ***

ΒΓΗΚΑΝΕ

ΤΟΥ ΨΥΧΑΡΗ

ΡΟΔΑ ΚΑΙ ΜΗΛΑ

ΤΟΜΟΣ Ε'

ΜΕΡΟΣ ΔΕΦΤΕΡΟ

καὶ πουλιοῦνται στὸ Βιβλιοπωλεῖο «Ἑστίας» δρ. 4.

ΠΕΡΙΕΧΑΜΕΝΑ :

Σὰ λάμπει ὁ ἥλιος - Μιὰ κριτική—Ἕνωση θὰ πῇ δύναμη - Τρομοκρατία - Μάθηση καὶ λεφτεριά—Ὁ «Συγγραφεύς» Ἐπίλογος—Ἑκατὸν πενήντα—Διαγωνισμὸς γιὰ τὴ γλώσσα 1901 Ἡ γραμματικὴ τοῦ Ρωντάκη—Λεφτεριὰ καὶ μάθηση Τὸ ῥητὸ τοῦ Νεεμία—Ἕνα γράμμα—Οἱ παράδες - Διαβάζοντας τὰ Πάτρια· Σκεψοῦλες - Ἡ κλωστίτσα - Ἕνα νόστιμο ἐπιχείρημα—Ξενισμός—Ταχυδρόμος, ταχυδρομεῖο, πόστα—Ἕνας ἕνας—Τί λέγεται γλώσσα—Ἀνοιχτὸ γράμμα Τὰ βιβλία μας καὶ τὰ περιοδικά μας—Ὁ Ἄντρας καὶ ἡ γυναίκα - Ὁ κ. H Krüger—Τὸ φεγγάρι—Ἡ χημία τοῦ λαοῦ—Μαρία Ἑλένη—Καλοσύνη καὶ Διάβασμα—Λίγα λόγια—Ὁ Μεσαζέρης Τριάντα χιλιάδες φράγκα χρυσά—Πρωτο χρονιάτικο—Ἀγάπη—Πέρα πέρα - Ὁ Νουμᾶς - Γράμμα στὴ Μυριέλλα.

Π. Σ. ΔΕΛΤΑ

ΠΑΙΔΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

—ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ *(μὲ εἰκόνες τοῦ κ. Ν. Λύτρα).*

—Η ΚΑΡΔΙΑ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΑΣ *(μὲ εἰκόνες τῆς Κας Σοφίας Λασκαρίδη).*

Τυπώθηκε στὴ Λόντρα, σὲ διαλεχτὸ χαρτὶ καὶ εἶναι καλλιτεχνικὰ δεμένο.

Πουλιέται στὸ βιβλιοπωλεῖο τῆς «Ἑστίας» δρ. 3,50.

Ο "ΝΟΥΜΑΣ,"

ΒΓΑΙΝΕΙ ΚΑΘΕ ΚΕΡΙΑΚΗ

ΣΥΝΤΡΟΜΗ ΧΡΟΝΙΑΤΙΚΗ

Γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κρήτη δρ. 10

Γιὰ τὸ Ἐξωτερικὸ φρ. χρ. 12 1]2

Γιὰ τὶς ἐπαρχίες δεχόμαστε καὶ τρίμηνες (3 δρ. τὴν τριμηνία) συντρομές.

Κανένας δὲ γράφεται συντρομητὴς ἂ δὲ στείλει μπροστὰ τὴ συντρομή του.

20 λεφτὰ τὸ φύλλο λεφτὰ 20

Τὰ περασμένα φύλλα τοῦ Νουμᾶ πουλιοῦνται στὸ γραφεῖο μας στὴ διπλὴ τιμή.

ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ. Στὰ κιόσκια (Σύνταγμα, Ὁμόνοια Ἐθν. Τράπεζα Ὑπ. Οἰκονομικῶν, Σταθμὸς Τροχιόδρομου (Ἀκαδημία), Βουλή, Σταθμὸς ὑπόγειου Σιδερόδρομου Ὁμόνοια), στὸ κιόσκι Γιαννοπούλου (Χαυτεῖα), στὰ βιβλιοπωλεῖα Ἑστίας« Γ. Κολάρου καὶ Σακέτου (ἀντίκρυ στὴ Βουλή).

Στὴν Κέρκυρα, Πάτρα καὶ Βόλο, στὰ Πραχτορεῖα τῶν Ἐφημερίδων, στὸν Πύργο στὸ βιβλιοπωλεῖο τοῦ κ. Κ. Βαρουξῆ.

ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ

Ἡ «ζύμωση», ποὺ λένε — Μουχλιασμένη γλώσσα—Ἡ «Ἀνάστασις»—Στρέϊτ καὶ Σταματίου—«Φτειάξτε Ἐπανάσταση».

ΤΟ «Ἐργατικὸ Κέντρο» ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ κι ὁ «Πολιτικὸς σύλλογος» ἀπὸ τὴν ἄλλη, καθὼς καὶ τὸ «Νέον πολιτικὸν κόμμα» ποὺ μᾶς διαλαλήσανε οἱ ἡμερίδες, δείχνουν πὼς ἡ Ἐπανάσταση κάπως ὠφέλησε τὸν τόπο ἀφοῦ δειλὰ δειλὰ ἀρχίνησε νὰ γίνεται κάπια ἐργασία σοβαρὴ γιὰ νὰ φωτιστεῖ ὁ λαὸς καὶ νὰ ξεσκλαβωθεῖ ἀπὸ τὰ προσωπικὰ κόμματα.

Δὲν ξέρουμε πῶς θὰ ἐνεργήσουν καὶ πῶς θὰ δουλέψουν οἱ διάφοροι αὐτοὶ πολιτικοὶ σύλλογοι, μὲ ποιὰ μέσα δηλ. καὶ μὲ ποιόν τρόπο, ὡςτόσο πάντα, καὶ πρὶν ἀκόμα μάθουμε τὰ μέσα καὶ τοὺς τρόπους τους, καὶ πρὶν ἀκόμα τοὺς καμαρώσουμε στὴν πράξη, ἀρκετὴ παρηγοριὰ εἶναι ἡ ἵδρυσή τους γιατὶ φανερώνει πὼς ἀρχίνησε νὰ νιώθεται ἡ ἀνάγκη τῆς σοβαρῆς δουλιᾶς καὶ πὼς βρεθήκανε ἄντρες νὰ τὴ βάλουνε αὐτὴ τὴν ἀνάγκη σὲ πράξη.

*

ΓΙΑ τὸν «Πολιτικὸ Σύλλογο» μίλησε ὁ καθηγητὴς κ. Γ. Στρέϊτ. Ἀπὸ τὸ Σύλλογο αὐτόνε θ' ἀποκλειστοῦν ἀρί ἐν ἐνεργείᾳ πολιτικοὶ» εἶπε ὁ κ. Καθηγητής. Πολὺ σωστὸ αὐτό. Μὰ πρέπει ἀπὸ τὸν ἴδιο Σύλλογο νὰποκλειστεῖ καὶ «ἡ ἐν ἐνεργείᾳ» καθαρεύουσα», γιατὶ καθὼς τὰ εἶπε ὁ κ. καθηγητὴς σπάσαμε τὸ κεφάλι μας ὅτο νὰν τὰ νιώσουμε καὶ στὸ τέλος λίγα, πολὺ λίγα πράματα νιώσαμε ἀπὸ τὶς κουβέντες του.

Καὶ τονὲ ρωτάμε μ' ὅλο τὸν «τῇ ἀρχαιοπρεπεστάτῃ του φράσει» πρεπούμενο σεβασμό :

— Πῶς διαλο, μὲ τὴ γλώσσα ποὺ μεταχειριζεστε, θὰ κατορθώσει ἡ Σύλλογός σας «τὴν πολιτικὴν διαπαιδαγώγησιν τοῦ λαοῦ ἐπὶ τῷ τέλει τῆς ὅσον ἔνεστι πληρεστέρας ἀντιλήψεως περὶ τῶν ὑποχρεώσεων τοῦ πολίτου καὶ τῆς ἐνασκήσεως τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων, ὡς καὶ τὴν ὀργάνωσιν πρὸς εἰλικρινῆ ἐφαρμογὴν τοῦ πολιτεύματος καὶ τῶν νόμων» ;

Νέος ἄντρας λογιέστε καὶ λόγου σας, κ. Στρέϊτ. Θἄταν ἁμαρτία νἄχετε καὶ λίγη νέα ψυχή ;

*

ΚΙ ἀντικρὺ στὰ μακαρόνια τοῦ κ. Στρέϊτ, στηλώνουνται περήφανα, γιομάτα φωτιά, εἰλικρίνεια καὶ πληκαρεία, τὰ λεβεντόπαιδα τῆς Ἔπαχτος μὲ τὸ «Πρωτόκολλό» τους, στολισμένο μ' ἑρτακόσιες ὑπογραφές.

«Ἐμεῖς ποὺ ἔχουμε ὑπογράψει, δίνουμε ἐδῶ πέρα τὸ λόγο τῆς τιμῆς μας καὶ ὁρκιζόμεθα ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς πατρίδος, ὅτι ἱδρύομεν Σύνδεσμον ριζοσπαστικὸν ἢ «Ἀνάστασις», τοῦ ὁποίου μόνος σκοπὸς καὶ προσπάθεια θὰ εἶναι :

1) Νὰ χτυπηθῇ κατακέφαλα ἡ συναλλαγὴ κτλ.

Μὰ τὸ «Πρωτόκολλο» τὸ τυπώνουμε κ' ἐμεῖς ἀλλέκαιρο σ' ἄλλη σελίδα, ἀφοῦ ὁ «Νουμᾶς» ἀπὸ τὸ πρῶτο πρῶτο φύλλο του ἀγωνίζεται κάτω ἀπὸ τὴν ἴδια παντιέρα ποὺ σηκώνουνε σήμερα τὰ παλληκάρια τῆς Ἔπαχτος.

*

ΝΑ σημειώσουμε καὶ τοῦτο. Ἀξίζει. Γιὰ τὸν «Πολιτικὸ Σύλλογο» τῆς Ἀθήνας μίλησε ὁ κ. Στρέϊτ, δηλ. ἕνας καθηγητὴς τῆς Νομικῆς. Γιὰ τὴν Ἔπαχτο μιλάει ὁ Σταματίου, δηλ. ἕνας τελειόφοιτος τῆς Νομικῆς. Ἂς ποῦμε πὼς κ' οἱ δυό του; ἤρθανε νὰ ξεκαστοῦνε μπρὸς στὴν Κοινὴ γνώμη. Ποιός ἀπὸ τοὺς δυό τους, λέτε, θὰ πάρει τὸ Ἄριστα; Σὰ διαβάσαμε τὸ «πρωτόκολλο» αὐτό, ἀπ' τὶς πρῶτες πρῶτες ἀράδες του εἴπαμε :

— Σταματίου μυρίζει! Δὲ γίνεται, θἔχει αὐτὸ τὸ διαβολόπαιδο καὶ δῶ χωμένη τὴν οὐρίτσα του.

Καὶ δὲ γελαστήκαμε. Μπορεῖ μάλιστα ἡ «Ἀνάσταση» νἄναι πέρα πέρα ἔργο τοῦ ἴδιου τοῦ Σταματίου. Γιατὶ ὅλα μπορεῖ νὰν τὰ σοριστεῖ κι ὅλα εἶναι ἱκανὸς νὰν τὰ καταφέρει αὐτὸς ὁ νέος—ὁ ἀληθινὰ νέος—Ἐπαχτίτης δημοσιογράφος, ποὺ δὲ χουζουρεύει πάνου σὲ δυὸ κουτσοτσάγουδα καὶ σ' ἕνα φραολατόδραμα, σκολιάζοντας κ' ἐπικρίνοντας ὅλα κι ὅλους, σὰν τόσοι καὶ τόσοι τεμπελχανάδες τῶν καφενέδων ποὺ θέλουνε νὰ λέγουνται νέοι, γιατὶ τάχα δὲν ἀσπρίσανε ἀκόμα τὰ μαλλιά τους,—μὰ δουλεύει, ὅλο δουλεύει, μόνο γιὰ νὰ δουλεύει κι ὄχι γιὰ νὰ ψευτοακουστεῖ.

Εἴχαμε τὴν εὐτυχία νὰν τονὲ γνωρίσουμε τὸ Σταμα-

ἰδέας τον στὸ βαθμὸ ποὺ τὸ κατόρθοσε σ' ἐκεῖνα ποὺ δημιούργησε ἀπὸ τὴν πρακματικότητα, τότε θἄταν ἰσότιμα μεγάλοι δημιουργοὶ οἱ ποιητὲς τοῦ «Ἄμλετ» καὶ τοῦ «Πὲρ Γκύντ», τοῦ «Μάκβεθ» καὶ τῆς «Ἀγριόπαπιας», τότε κ' ἡ Ἑλένη τοῦ β' μέρους τοῦ «Φάουστ» θἄταν πλάσμα ποιητικὸ ἴσης ἀξίας μὲ τὴ Μαργαρίτα τοῦ α' μέρους τῆς τραγωδίας. Ἂν δὲν τὸ λησμονούσε αὐτὸ ὁ Παλαμᾶς, δὲ θὰ σκορπούσε τόσο πολὺ τὴ σκέψη του γυρέβοντας νὰ μετρήσει τὴν ἀξία τοῦ ποιητὴ μὲ τὸ ἂν εἶναι φιλόσοφος ἢ ὄχι, διάκριση ποὺ δὲν τῆς ἀρνοῦμαι διόλου τὴν ὑπόσταση, μὰ τὴ νομίζω δευτερέβουσας σημασίας μπροστὰ στὴν ἀξία τῆς δύναμης τοῦ ποιητὴ νὰ ζωντανέβει τὸ πλάσμα του, εἴτε δράμα εἶναι αὐτὸ ἢ λυρικὸ ποίημα. Τούτο, μοῦ φαίνεται, νὰ μὴν τὸ λησμόνησε ποτέ του ὁ Σολωμός, γι' αὐτὸ κ' ἡ ἀλήθεια τῶν πλασμάτων μέσα στὰ ποιήματά του, γι' αὐτὸ κ' ἡ ζωντάνια τοῦ στίχου, τοῦ ρυθμοῦ, τῆς ἔκφρασης καὶ τῆς ποιητικῆς εἰκόνας. Βέβαια αὐτὰ δὲν ἀποχτιοῦνται μόνο μὲ τὴν καλὴ θέληση, ἂν λείπει ἡ δημιουργικὴ δύναμη, ὅμως μιὰ ποιητικὴ δυναμικότητα μπορεῖ νἀναπτυχτεῖ εὐκολότερα σὲ δύναμη, νὰ φτάσει σὲ ἀνώτερο καλλιτεχνικὸ φανέρωμα, ὅταν νιώσει τὸ βαθύτερο νόημα τῆς τέχνης, παρὰ ὅταν σκορπίζεται γυρέβοντάς το σὲ δευτερότερα γνωρίσματά της. Δυστυχῶς μοῦ λείπουν ὅλα τὰ ἔργα τοῦ κριτικοῦ Πελαμᾶ γιὰ νὰ γυρέψω σ' αὐτὰ ἕναν ὁρισμὸ καθαρότερο τοῦ «φιλόσοφου ποιητή». Μὰ πάλι εἴτε θέλει νὰ χαραχτηρίσει μὲ αὐτὸ τὸν ποιητὴ ποὺ δὲ μᾶς δίνει μόνο τὸ ἁπλὸ φαινόμενο τῆς ζωῆς, μὰ καὶ μᾶς τὸ ξεσκεπάζει σύνωρα κ' ἔτσι εἶμαι σύμφωνος μαζί του πὼς αὐτὸς ὁ ποιητὴς εἶναι ὁ ἀνώτερος—, εἴτε ἐννοεῖ μὲ τοῦτο ἐκεῖνον ποὺ γυρέβει νὰ δόσει μὲ τὴν ποίηση ἰδέες γενικές, ἢ νὰ φιλοσοφήσει, καθὼς τὸ λένε, στοὺς στίχους του—ὅπως ἡ δική του προσπάθεια μὲ κάνει νὰ ὑποψιάζομαι ἀπὸ τἄλλο μέρος—, καὶ στὶς δυὸ περίστασες μοῦ φαίνεται δὲ θὰ ὠφελήτει τόσο τὸν ποιητὴ ἂν πασκίσει νὰ φανεῖ τέτιος, ὅσο τὸ ἂν προσπαθήσει νὰ γνωρίσει *τί μπορεῖ* καὶ *τί δὲ μπορεῖ*, κι ἀκριβῶς ἐκεῖνο *ποὺ μπορεῖ* νὰ βκλθεῖ νὰ τὸ ἐκφράσει καλλιτεχνικά. Βλέπετε δὲ θέλω νἀποκλείσω κανένα φανέρωμα τῆς τέχνης, εἴτε ἀνώτερο εἴτε κατώτερο. Νομίζω μόνο πὼς τὸ σπουδαιότερο εἶναι νὰ κοιταζει ὁ ποιητὴς νὰ μένει γνήσιος, νὰ μὴ γυρέβει νἄβγει ὄξω ἀπὸ τὴ μπόρεσή του, νὰ πειστεῖ πὼς δὲ μπορεῖ νὰ ξεγελάσει μὲ κανένα τέντωμα καὶ νἄχει πιὸ μεγάλη ἔγνια του πὼς νὰ κυριαρχήσει τὴν ὁτιοῦ εἴδους καὶ βαθμοῦ μπόρεσή του καὶ νὰ τὴν ὑποτάξει στὴν καλλιτεχνικὴ ἀπαίτηση. Πειθαρχία στὸ *νόημα* τῆς τέχνης εἶναι ὁ μέγας νόμος. Κάτι παρόμοιο μὲ τὴν πειθαρχία στὴ γραμματικὴ ποὺ ἀπαιτεῖ σωστὰ ὁ Ψυχάρης. Ἂν ἐγὼ πρῶτος δὲν μπορῶ νὰ τὸν ἀκούσω, τοῦτο εἶναι ἀδυναμία μου κι ὄχι δύναμη. Μὰ τέτια πειθαρχία εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ καθε δημιουργό, κάθε τεχνίτη κ' εἶναι ἴσα ἴσα ἐκεῖνο ποὺ, καθὼς σωστὰ μοῦ παρατήρησε ἕνας ξένος φίλος τῶν γραμμάτων μας, λείπει στὸ γενικὸ ἀπὸ ὅλη τὴν πνεματικὴ παραγωγή μας καὶ τῆς δίνει τὸ χαραχτήρα τοῦ αὐτοσκέδιου περσότερο, ὄχι τοῦ ποὺ μᾶς φαίνεται σὰν αὐτοσκέδιο χάρη στὴν τεχνικὴ ἁπλότη του, μὰ τοῦ ἀμελημένου, τοῦ ἀντικαλλιτεχνικοῦ αὐτοσκεδίου, τοῦ ἀστόχαστα κι ἀδιάλεχτα ριχμένου στὸ χαρτὶ ἀπὸ ἀνεγνιασιὰ ἢ ἀδυναμία τοῦ τεχνίτη νὰ τὸ ὑποτάξει σὲ μιὰ ἑνότητα καὶ πλαστικὴ μορφή. Αὐτὸ μοῦ φαίνεται πὼς ὄχι μόνο δὲν τὄνιωσε ὁ Παλαμᾶς, ἀλλὰ γυρέβει κιόλας νὰ σηκόσει σ' αἰσθητικὲς ἀξίες ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο. Ἔτσι στὸν Πρόλογο τοῦ «Δωδεκάλογου» (σελ. 23) μᾶς λέει : «Μορφὴ πλαστικότερη καὶ περισσότερη κρατημένη δὲν ταίριαζε καὶ μὲ τὴν ἰδέα τοῦ Γύφτου μου τὴ γύφτικη. Ἡ μου-